

páter és Ségner kancellár őket is kiűzték és Bernay apát gyám-sága alá helyezték, aki őket vagyonukból ki akarta fosztani, csak Thaumás Claude és Villerói herceg szabadította őket ki kezei közül; a jezsuiták Port Royal nyomát is örökre eltörölték állítólag az egyház és az állam érdekében.

A *történelem tanítására vonatkozó eszméket* (316—322. l.) közül Xenopol (Jassyból); a történelmet az egymást követő tények tudományának tekinti, míg a természettudományokban azonos (vagy annak vett) tények ismétlődnek; a tények sora eszmék alá foglalható és az események az általános eszmék nélkül meg nem érthetők; a tanítás kezdetén, az elemi iskolában (?) a konkrét tényekre kell súlyt vetni, a középiskolában az okszerű kapcsolatban levő tények sorozatára, míg az egyetem a történelmi igazságok keletkezésére vet világot a források tanulmányozása, a történelmi kritika révén.

Belgium állami egyetemeinek 1901., 1902., 1903. évekre vonatkozó miniszteri jelentéséből bocsát közre néhány adatot L. Leclère (323., 324. l.); a három év kiadása 9.761,822 franc Gaud és Liège egyetemein; Liègeben esztétikára, művészettörténetre és egyptológiára, Gaudban a skandináv nyelvekre állítottak új tanszéket és mindkét helyen önállóan szervezték a földrajz tanítását; Gaudban volt 95 tanár és 811 hallgató, Liègeben 101 tanár és 1671 hallgató tanévenként; 497 külföldi hallgató közül 52 francia, 76 olasz a többi orosz és lengyel.

Karl Lajos.

*

Pädagogische Blätter. Alapította Kehr K. Szerkeszti Muthesius K. 1907. évi folyam, 11. és 12. szám.

A novemberi (11.) számban: *Welche Bedeutung hat die philosophische Propädeutik für die Bildung und insbesondere für die Lehrerbildung?* c. alatt dr. Kerrl Tivadar folytatja a mult számban megkezdett fejtegetéseit. Ha Lehmann R. szerint a filozófiai oktatás a középiskolai tanításnak mintegy megkoronázása: ugyanez áll a tanítóképzőkre vonatkozólag is, sőt még fokozottabb mértékben, amennyiben épen a nép nevelőjének van szüksége filozófiai képzettségre. Az ő kötelessége ugyanis, hogy a nép faiból jellemes férfiakat neveljen, tehát magának is erős jellemű férfinak kell lennie. Erős jellemű férfiú azonban dr. Wernicke A. szerint («Richard Wagner als Erzieher») csak az lehet, kinek megállapodott világfelfogása van; helyes világfelfogásra pedig csak a filozófia taníthat. Tehát a filozófia tanítása a tanítóképzőkben szükséges. Igaz ugyan, hogy a tanító — ha ugyan erre ideje marad — később is megszerezheti a filozófiai ismereteket, de e tekintetben — a képzőben szerzett kellő alap nélkül —

könnyen tévútra is kerülhet. Hogy a filozófia pædagogiai, főképp didaktikai szempontból is mennyire szükséges, fölösleges bővebben fejtegetni.

Hogy a filozófiai tudományok közül a logikán és pszichológián kívül melyeket tanítsuk a középfokú iskolákban s a tanítóképzőkben, erre nézve eltérők a vélemények. Lehmann R. pl. a két említett tudományon kívül az eszhetika és ethika tanítását kívánja, Rehme a filozófia történelmének fonalán a filozófia főbb elméleteit és kérdéseit óhajtja ismertetni. De a főbaj nem a tudományágak kiválasztásában van, hanem a filozófiára képesített tanárok hiányában.

Amíg nem sikerül a filozófiát a tanítóképzőkben külön tárgyként szerepeltetni, az eddigi keretben is behatóbban kell tanítani s a tanításban az induktív eljárás mellett nagyobb gondot kell fordítani a dedukcióra is, mert a filozófia nemcsak egyes esetekből von le általános következtetéseket, hanem az általánosról is következtet a külvilágra; a mikrokosmos (az ember) mintegy magának teremti meg a makrokosmost (a külvilágot)! Kívánatos továbbá, hogy a képzőkben használt filozófiai kézikönyvek tudományosabb jellegűek legyenek, mint a mostaniak. Különösen szükséges, hogy bizonyos filozófiai irányt, meghatározott világnézetet képviseljenek, s ne csak általános ismeretét adják a különböző irányoknak.

A képzőintézeti tantárgyak közül nem egy alkalmas filozófiai kérdések tárgyalására. A *didaktika*, melynek alaptudományául helytelenül tekintik a pszichológiát, igen alkalmas ismeretelméleti kérdések fejtegetésére. A *neveléstan*, melynek alaptudománya az ethika, alkalmat ad az eudæmonismus és altruismus, a determinismus és indeterminismus tárgyalására. A *neveléstörténet* tanítása el sem képzelhető az ógörög, a középkori keresztény, a humanista irányú s az újabb filozófia elveinek ismertetése nélkül. A *vallástan*, a *német irodalom* és a *természettudományok* tanítása is sokszor nyújt alkalmat filozófiai kérdések fejtegetésére.

A *Fortbildungsschule und Volksschule* c. cikkben *Muthesius* K. értekezik a nép- és szakoktatás egymáshoz való viszonyáról. A továbbképző iskolákban sok a baj: a tanulók közömbösek iránta, a szülők és munkaadók kellemetlen tehernek tartják, amiért is a tanítók ügyszeretete, fáradozása kárbavész. Ennek főoka a könyvnek, a nyomtatott betűnek uralma, mely az egyénileg alakított élettől duzzadó tanítást lehetetlenné teszi. A papír feltalálása — mondja Chamberlain — a gőzgép feltalálásáig feltétlenül az emberiség legfontosabb vívmánya volt, de amily áldásos általában a papír szerepe, oly vészthozóvá is lehet. S ilyen az iskolában. A papír uralmával összefügg a másik főok: az éles ellentét az iskola s az élet között, mely e két szó használatában nap-nap után kifejezésre jut. Az «iskola» szó jelentéséhez a köz-

használat egész önkénytelenül a mesterkéltnak, a természetellenesnek fogalmát fűzi — ellentétben az étellel. S ezen ellentétet épen azok érzik a legjobban, akik az igazi, a gyakorlati élet mezején fejtik ki tevékenységüket. A cikkíró az elmúlt nyáron találkozott ily gyakorlati emberrel, ki, bár alig járt iskolába, önerejéből nagy iparművészeti gyártelepet alapított. «Minderre — mondá — nem lettem volna képes, ha iskolákat jártam volna». Két főiskolát végzett alkalmazottjáról pedig úgy nyilatkozott, hogy azok igen derék munkatársai, de hiányzik belőlük a természetes, helyes érzék, az iskola sokat rontott rajtuk. Az ily nyilatkozatokat nekünk pædagogusoknak nem szabad megvetnünk, avagy fölényes mosollyal kísérnünk. Sőt kell, hogy felrázzák lelkiismeretünket s arra bírjanak minket, hogy oktatásunk módszerét komoly vizsgálat tárgyává tegyük. Az étetnek, nem az iskolának tanulunk — ez a pædagogusok jelszava Seneca óta, s mégis — mily kevésbé sikerült azt eddig megvalósítanunk. Nagyban érezte ezt Molitor Jakab, ki a XIX. század elején kiadott pædagogiai irataiban érdekesen fejtegeti az ellentétet az iskola s az élet között: a gyermeket sok mindenre megtanítjuk, ami tőle messze fekszik, s elhanyagoljuk azt, ami közelfekvő; az élet és az iskola közt nagy űr tátong; az iskola idegen világ, ahol a gyermek egész mást lát, mint a való életben; nem is csoda tehát, hogy az iskolában tanultak hamar elszállnak a gyermekifjú fejéből, amint az a való életbe átlép; az iskolában a gyakorlaton kellene kezdeni s az elméleten végezni. Molitor, hogy az iskolát az élethez közelebb hozza, egy továbbképző iskola tervezetét készítette el, de, sajnos, a továbbképző iskolák kérdésében ma, 100 év után sem jutottunk túl a kezdőlépéseken. Ennek oka a belénk oltott felfogás, mely az általános képzést a szakképzéssel ellentétbe állítja. Az általános képzés árnyképe (Phantom) okozza azt, hogy az élet és valóság az iskolai tanításban üres absztrakcióvá zsugorodik össze, s hogy az iskola és az iskola falain kívül pezsgő élet a gyermek előtt két teljesen különböző világnak tűnik fel. Ezért első sorban a saját pædagogiai nézeteinket kell megváltoztatnunk. Az (általánosan képző) falusi népiskolában a gyermeket mintegy légmentesen elzárjuk a szakképzéstől, s az elemi iskola elvégzése után a továbbképző iskolában a szakképzést állítjuk a tanítás kellő közepébe: ez a hirtelen átmenet nem lehet jóhatású. A gyermekkel már az elemi iskolában meg kell kedveltetnünk jövőendő hivatását. A legtöbb falusi gyermek földművelővé lesz, mint apja. Életkörülményei erre utalják s e foglalkozás közepette nő is fel. Ezen életkörülményeknek megfelelő legyen az iskola is. Ápoljuk az iskolában is a gyermek szeretetét jövőendő hivatása iránt. A legerősebb érzelmek mindig azok, melyek az ember gyakorlati életcéljával össze-

függenek. Ha ezeket ápoljuk, megnyerjük magunknak a gyermek bizalmát. Ne mondjuk, hogy így a hasznossági elv jut előtérbe. Az önfentartás ösztöne egoizmus ugyan, de *egészséges egoizmus*, mert összefügg a hivatással, mely az emberi életnek mintegy középpontja. Tehát röviden: azt, amit mi pædagogusok általános képzésnek nevezünk, legjobban akkor mozdítjuk elő, ha a hivatásbeli képzéssel szorosan összekötjük. Ezen állítását a cikkíró Pestalozzi és Goethe műveiből vett klasszikus idézetekkel is megvilágítja. Végső következtetés: az általános és szakképzés szállóigéje, mely *elvi* különbséget tesz a kettő között, helytelen; ezért a tanítónak alkalmazkodnia kell az élethez. Nagy feladat vár e tekintetben a tanítóképző intézetekre, melyeknek tantervében a theoretikus és elvont dolgok helyett a reálisat, a gyakorlatit kell előtérbe helyeznünk.

A *Die geistliche Schulaufsicht* c. cikk a Németország népiskoláiban dívó (protestans) egyházi felügyelet jogosulatlan voltát fejtegeti. — *Dr. Reuter F.* a szász képzőintézeti tanárok egyesületének f. évi szeptember havában tartott közgyűléséről számol be. A közgyűlés behatóan megvitatta az egyes tantárgyak tanításának fontosságát és módszerét s különösen a természettudományokra, a zenére, a rajzra és a testgyakorlásra óhajt nagyobb súlyt fektetni a tanítóképzőkben.

A decemberi (12.) számban a «*Der landwirtschaftliche Unterricht am Lehrerseminar*» című cikkben *Müller* usingeni tanár azt igyekszik bizonyítani, hogy a mezőgazdaságtannak, mint külön tantárgynak, tanítása a tanítóképző intézetekben fölösleges. Véleménye szerint a természettudományi (főkép az állat-, növény-, ásvány- és vegytani s a földrajzi) oktatás elegendő alkalmat nyújt a mezőgazdasági ismeretek (a talaj képződése és nemei, a növények táplálkozása, a kultúrnövények leírása, a növényi élet ellenségei stb.) közlésére. Tehát a tanítónak tisztán természettudományi tanulmányai alapján is képesnek kell lennie arra, hogy a gazdasági továbbképző iskolában sikeresen taníthasson. Miként a falusi lelkész, kinek rendszerint földjei is vannak, maga is mezőgazdává lesz anélkül, hogy valaha mezőgazdaságtant tanult volna: úgy a tanító is, kinek sok esetben szintén önérdéke a gazdálkodás, könnyen kibővítheti mezőgazdasági ismereteit sajátmaga s a továbbképző iskola javára. Hiszen a tanítónak, ha nem földmivelők, hanem bányászok, erdei munkások, halászok stb. között működik, szintén képesnek kell lennie arra, hogy a népet a továbbképzésben vezesse, bár ő maga nem végzett bányászati, erdészeti, halászati stb. tanfolyamot, miért ne lenne tehát képes a mezőgazdasági továbbképzés vezetésére is különleges mezőgazdasági tanulmányok nélkül? A tanítóképzőkben alaposan, tehát heti nagyobb óraszámmal, időhiánya miatt nem taníthatjuk a gazdaságtant, heti 1—2 órán pedig

egyáltalában nem érdemes tanítani, mert az ily felületes tanítás nem ébreszt kedvet és lelkesedést a tárgy iránt, hanem csak unalmat és elkedvetlenedést. A képzőintézeti növendék figyelmét a sok tantárgy amúgy is annyira megosztja, hogy szinte csöde volna, ha még mellékszakért is tudna lelkesedni. Különösen a tényleges viszonyok közt, midőn a tanítóképzők mezőgazdasági felszerelése és költségelőirányzata oly szegényes. A cikkíró véleménye szerint a tanítóképző intézetek tantárgyainak számát apasztani kellene, s nem — mint újabban gyakran történik — szaporítani. Ezt szívleljék meg a reformátorok, kik majd ezen, majd azon tantárgynak nemzetgazdasági vagy szociális fontosságát «felfedezve», annak tanítását a képzőkben szükségesnek hirdetik. A tantárgyak ilyenmő szaporítása csak túlterhelést okoz, gyakorlati haszna nincsen.

Persönlicher Unterricht im Lehrerseminar c. alatt Volkmar frankensteini tanár értekezik az egyéniség érvényesülésének szükségességéről a tanításban. Általános tévhit a nagyközönség körében, hogy az iskolai tanításnál a *könyv* a fődolog, a tanító csak felad és kikérdez. Mindenesetre tény, hogy minden tanítás alapja *dologi*, mert a tantárgy anyagát csupa megtörtént tény, ismeret, igazság avagy ügyesség alkotja, tehát maga a tantárgy egész anyagával a tanító s tanítvány személyes vonatkozásain kívül álló dolog. S így a kézikönyv, mely a tanítás eme dologi alapját, az anyagot magában foglalja, az ő személytelen, merev alakjával mintegy a tanító s tanítvány közé ékelődik. De már abban a követelményben is, hogy a tanító hivatásából kifolyólag a tanuló lelkébe mintegy átutalja a tanítás anyagát, benne foglaltatik az *egyéni* együttműködés szükségessége. A tanító egyénisége érvényesül — a tankönyv merevségével szemben — már a tananyag kiválasztásában is, hiszen a tanító határozza meg, mit tart a könyvben fontosnak s kevésbé fontosnak, s egy bizonyos osztályban, egy bizonyos értelmiségi fokon szükségesnek vagy elhagyhatónak. Minden pädagogus saját magán tapasztalhatta, hogy az anyag kiválasztásában évről-évre biztosabbá s gyakorlottabbá lesz; tanulmány és tapasztalat mindinkább tökéletesítik ebben a tanítót. Amit pl. tíz év előtt fontosnak tartottam, ma talán, mint kevésbé fontosat, elhagyhatónak vélem. Bármennyire részletes is a tanterv, mégsem szabad a tanító kezeire béklyót raknia: az egyéniségnek, tanterv s tankönyv dacára is érvényesülnie kell. Érvényesülnie kell már csak azért is, mert a tanításnak nem csak ismereteket kell közölnie, hanem nevelnie is kell, s így a tanítónak egyéni élete teljét kell a tanításba beleöntenie, hogy az a gyermekben gyümölcseit meghozhassa. Ez szükséges az elemi iskolában, de még inkább a tanítóképzőkben, hol tanítói egyéniségeket

kell képeznünk, ami egyéniségünk érvényesítése nélkül lehetetlen. Tehát ahol csak lehetséges, juttassuk egyéniségünket érvényre, még akkor is, ha ez néha-néha a tanítandó anyag mennyiségének rovására történik is. De nemcsak a tanár, hanem a tanítvány egyéniségének is lehetőleg érvényesülni kell tanítás közben. Igaz ugyan, hogy osztálytanítás mellett nem állíthatunk minden egyes tanítványt a tanítás középpontjába, de mindamellett gondosabban kell e tekintetben eljárunk, mint képzőinkben általában történik. Minden egyes tanítványunk belső életét (eddigi élettapasztalatát, erkölcsi ítélőképességét s értelmi felfogását) a lehetőség szerint meg kell ismernünk. Ehhez persze nagy tapintat kell, mert ifjainkban mindenekelőtt bizalmat s az avval járó őszinteséget kell felébresztenünk s magunknak megnyernünk. Egyéniségünket végre még egy fontos követelmény szempontjából is kell érvényesítenünk: úgy kell irányítanunk a tanítást, hogy minden egyes tanítványunk hajlamainak megfelelően egy-egy kedves tantárgyában minél jobban kifejthesse tehetségeit; a fejlődő egyéniség képzésének nincs ennél hathatósabb eszköze. Nem egy kész ember köszöni bizonyos irányban való fejlődését tanítói ösztönzésének és irányításának. Summa summarum: jó tantervek, megfelelő iskolai szervezet és czélszerű taneszközök a tanításnak fontos tényezői, de az egyéniség érvényesülése a legfontosabb!

A végzett növendékek volt iskolájuk iránt általában, s így a tanítók is a képzőintézet iránt, melyben tanulmányaikat végezték, vegyes érzelmekkel viseltetnek, részint a hála és öröm, részint a kellemetlen visszaemlékezés érzelmeivel.

M. Sch. elemzi ezen érzelmeket a *Der Lehrer und seine alma mater* című cikkében. Szerinte a következő kellemes érzelmeket ébreszti az intézet emléke a volt növendékekben: 1. a hála érzelmét azon sok buzdításért, mellyel a tanárok a pálya s a tudomány szeretetét benne ébren tartották, s ama szeretetért, mellyel örömeiben s bajaiban részt vettek; 2. a barátság érzelmét a volt iskola- s főképp az osztálytársak iránt; 3. a kegyelet érzelmét ama intézet iránt, melyben első tanítási gyakorlataikat végezték, hisz épen ezek függnek leginkább össze hivatásukkal. Hogy e kellemes érzelmek mellett kellemetlen érzelmeket is kelt az intézet emléke a volt tanítvány lelkében, annak okai: egy-egy volt tanár személyisége, ki nem a kellő módon vezette tanítványait; továbbá a gyakorló iskola helytelen szervezete, mely a tanítási gyakorlatokat unalmasakká tette; viszályok az iskolatársak között, s gyakran magának a községnek emléke is. A községek, melyekben tanítóképzők vannak, többnyire a forgalomtól félreeső kisvárosok, hol a növendékek minden művelődési eszköz és társadalmi érintkezés híjával vannak.

Altenburger Adolf.